

Svindel på mva.-området

Skatteetaten har nylig avdekket en momskarusell der en halv milliard er forsøkt unndratt. I 2021 var åtte av ti av de største konkursene i Sverige forårsaket av momskaruseller¹. Mva.-svindel skader både næringslivet og provenyet, og er en av de formene for økonomisk kriminalitet der høyest beløp kan unndras fra samfunnet. Det finnes flere metoder for å begå mva.-svindel hvor noen metoder kun involverer svindelselskapene og myndighetene, mens andre metoder også involverer intetanende seriøse bedrifter. Disse kan i verste fall bli erstatningsansvarlige om de ikke har handlet med tilstrekkelig aktsomhet.

Rådgiver avgift
Markus D. Wroldsen
Revisorforeningen

Skattekriminalitet er blitt satt høyt på agendaen også i mediene etter at dokumentaren «Den sorte svane» ble sluppet på forsommeren. Serien viste at økonomisk kriminalitet kan ha tette knytninger mot organisert kriminalitet, og ikke «bare» utføres av kreative enkeltpersoner. Mva.-svindler er i mange tilfeller også tett knyttet til andre typer økonomisk kriminalitet, som hvitvasking. Midlene brukes undertiden til å finansiere andre ulovlige aktiviteter, som narkotikahandel², menneskehandel og terrorfinansiering⁵, ifølge Europol.

I EU ble det i fjor etterforsket mva.-bedragerier med totalt 11,5 milliarder i antatt underslåtte beløp⁴, mens mva.-gapet generelt ble anslått til ca. € 60 milliarder⁵ («mva.-gapet» inkluderer også mer unnskyldelige forhold, som ordinære feilføringer, konkurser mv.).

Senioradvokat
Henrik Smeby
Advokatfirmaet Føyen AS

I Norge foreligger det ikke offisielle estimater for mva.-gapet, men i snitt estimerer de øvrige nordiske land rundt 4 %⁶. Med samme estimat for Norges del utgjør det ca. NOK 16 milliarder for 2023⁷. I EU legger man til grunn at minimum en fjerdedel av avgiftsgapet er svindelrelatert⁸.

Skattekrimavdelingen hos Skatteetaten og Økokrim har jobbet målrettet, kunnskapsbasert og tverrnasjonalt med denne type problematikk i lang tid, men næringslivets bidrag er også veldig viktig i bekjempelsen av problemet.

Kunnskap er alltid et første steg til problemløsning. I det følgende gjennomgås noen av de sentrale metodene for mva.-svindel, angivelse av typiske røde flagg man bør være oppmerksom på, samt litt om hvordan myndighetene arbeider for å bøte på problemet.

Ulike former for mva.-svindel

Fiktiv fakturering og fakturafabriker

Fiktiv fakturering og fakturafabriker var forretningsmannen Martin Malms spesialitet i «Den sorte svane». Formålet med fiktiv fakturering er å «blåse opp» kostnadene, slik at det skattemessige overskuddet staten kan beskatte, blir redusert, nullet ut, eller at det skapes et fremførbart underskudd. Merverdiavgiftsmessig vil fiktive fakturaer kunne generere til-gode-meldinger hvor staten må betale ut penger.

Det sentrale her er at fakturaen som benyttes for å øke kostnadene, ikke har bakgrunn i en reell leveranse, men kun er produsert for å kunne fradragføre skatt og avgift. Etter at fakturafabrikken har fått betaling fra hovedselskapet for fakturaen, tilbakebetales gjerne en andel av beløpet til personene som står bak hovedselskapet. På denne måten blir både merverdiavgiften og selskaps-skatten redusert, mens eieren av selskapet får ut penger uten å betale lønns- eller utbytteskatt.

For å skjule svindelen setter de kriminelle aktørene gjerne opp et større selskapskompleks med flere fakturafabriker, der det også drives ordinær virksomhet. Revisor og skattemyndigheter må foreta nokså detaljerte undersøkelser for å kunne oppdage at en leverandør, som også driver reell virksomhet, i tillegg er en fakturafabrikk.

1 Per oktober - [Momskaruseller toppar konkursliga: «Bedragerier är en ny basindustri i Sverige» | Realtid](#)

2 [MTIC \(Missing Trader Intra Community\) fraud | Europol \(europa.eu\)](#)

3 [EU VAT fraud terrorism warning - Avalara \(avir.net\)](#)

4 [Annual Report 2023: EPPO warns that serious organised crime continues to feast on EU revenue | European Public Prosecutor's Office \(europa.eu\)](#)

5 [Fight against VAT fraud - European Commission \(europa.eu\)](#)

6 [VAT Gap - European Commission \(europa.eu\)](#)

7 Merk – Det beregnede estimatet her er grovt og usikkert, og det kan være flere ulike grunner til at nabolandenes tall ikke er direkte overførbare til Norske forhold.

8 [Fight against VAT fraud - European Commission \(europa.eu\)](#)

Eksterne selskaper kan vanskelig oppdage at de handler med et selskap som er involvert i fiktiv fakturering. Forholdene oppdages i første rekke gjennom Skatteetatens og revisors kontrollhandlinger ved fakturafabrikken.

«Missing trader»/ mva.-unndragelser

Ved missing trader/mva.-unndragelser er det ikke fradraget som svindleren er på jakt etter, men å underslå momsens svindleren har oppkrevd fra en intetanende kjøper.

Svindleren krever opp mva. fra kjøper for hver ytelse han selger – f.eks. et parti med mobiltelefoner. Kjøper svindleren et parti mobiltelefoner med varekost 10 MNOK, som han deretter videreselger til en intetanende kjøper til samme pris, mottar svindleren også ca. 2,5 MNOK i mva. fra den intetanende kjøperen – som svindleren egentlig skal innbetale til staten. Disse 2,5 MNOK overføres i stedet til svindlerens andre kontoer, utenfor Skatteetatens rekkevidde. Svindelselskapet («Missing trader») blir liggende tomt igjen med mva.-gjelden.

Det er først ved innbetalingsfristen for avgiftsterminen hvor svindleren risikerer å bli oppdaget av Skatteetaten. For en faktura utstedt 1. mars skal svindleren innbetale mva.-en til staten 10. juni. Dette gir svindleren rikelig med tid og anledning til å stikke av gårde med pengene.

Svindleren benytter gjerne en stråmann til å stå som formell eier av svindelselskapet, slik at svindelen ikke kan spores tilbake til ham. Vi erfarer også at det settes opp strukturer der svindelen foretas av underleverandører som kontrolleres av svindleren, slik at man har et «rent» selskap på toppen som kan få leve over lengre tid, og opparbeide seg løpende leveranseforhold.

Ved denne type mva.-svindel er svindleren avhengig av å få solgt sine ytelser i det ordinære markedet. Man ser derfor ofte at svindleren kan forsøke å utkonkurrere ordinært næringsliv ved for eksempel

lavere priser eller samarbeid med utro tjenere hos kjøperselskapet. I tillegg til at svindelmetoden tapper staten for penger, virker den også konkurransevridende for ordinære aktører.

Fra rettspraksis ser vi eksempler på at Skatteetaten holder kjøper ansvarlig for selgers manglende mva.-innbetaling i slike tilfeller, ved at fradragsretten nektes hos kjøper. Her vil det alltid være et spørsmål om hva den intetanende kjøperen både faktisk visste, og hva han burde ha skaffet seg kunnskap om.

«Momskarusell» ved grense- kryssende handel

Momskaruseller er ganske likt ordinær mva.-svindel – bare på steroider.

I en momskarusell har svindlere satt opp et internasjonalt selskapskompleks hvor svindleren sørger for at omsetningsobjektet tar så mange runder i karusellen som mulig. For hver runde omsetningsobjektet tar i karusellen, øker også avgiftsbeløpet svindleren kan underslå.

Kjennetegnende ved momskaruseller er at det er staten som «finansierer» karusellen gjennom blant annet fradragsmuligheten ved eksport, og ikke en intetanende seriøs aktør. Seriøse aktører kan imidlertid bli benyttet for å skjule sporene.

En karusell kan i prinsippet settes opp slik:

Selskap A i Norge importerer et vareparti fra et samarbeidende Selskap X i utlandet. Selskap A betaler ingen mva. ved import grunnet fradragsrett for innførsels-mva.

Selskap A selger så varene til Selskap B i Norge med merverdiavgift. Selskap A unnlater imidlertid å betale merverdiavgiften til avgiftsmyndighetene og forsvinner – dvs. underslår avgiftsbeløpet (missing trader).

Selskap B videreselger deretter varene til Selskap C på ordinært vis, og innberetter sin mva. iht. reglene.

Selskap B betegnes gjerne som et «bufferselskap», og er kun inkludert for å skjule mva.-svindelen. Det kan ligge mange «B»er mellom A og C for å forvanske oppdagelsen.

Selskap C eksporterer deretter varene ut av landet. Fordi Selskap C kun har mva.-fritt eksportsalg, får Selskap C utbetalt fra staten den merverdiavgiften som Selskap C har betalt til Selskap B.

Statens utbetaling til C skulle være et nullsumspill. Men fordi et forutgående ledd (A) ikke har betalt inn sin mva., er utbetalingen av mva. til C et rent tap for staten, og tilsvarende gevinst for svindelselskapene. Første runde i karusellen er dermed gjennomført.

Når Selskap C eksporterer varene, skjer dette typisk til et tilknyttet selskap i et annet land (Nytt selskap X), slik at en ny runde av karusellen kan tas i dette landet. Varene kan sirkulere flere ganger mellom selskaper i forskjellige land hvor karusellen gjentas. At karusellen hele tiden flyttes til nye land, gjør det vanskeligere for myndighetene å stanse karusellen.

Inkludering av seriøse selskaper i karusellen

Intetanende, seriøse selskaper kan også i mange tilfeller benyttes som bufferselskap (Selskap B over) for å forvanske oppdagelsen. Disse blir gjerne lokket inn med gunstige avtalevilkår. Det er helt kurant for Selskap C å betale 10 % overpris for varene til et slikt selskap når det får 25 % i mva. fra staten.

Det er viktig å være oppmerksom på at dersom man blir lokket inn i en slik karusellsvindel, er det også høy risiko for at avgiftsmyndighetene vil vurdere nekting av fradragsrett dersom man ikke har opptrådt tilstrekkelig aktsomt. Som beskrevet innledningsvis, kan beløpene som er involvert, være svært høye.

Karusellers tilstedeværelse

Ved momskaruseller benyttes ofte varer med høy verdi og lavt volum, for lettere å kunne flytte dem over grensen.

Elektronikk har vært særlig populært. Men vi ser også tilfeller av at eksempelvis matvarer har vært benyttet. Immaterielle rettigheter som er egnede for videresalg, som el-sertifikater, klimavoter mv., har også vært yndede gjenstander i karuseller.

Alle bransjer som selger varer eller tjenester som er egnet for videresalg, bør være oppmerksom på risikoen for å bli involvert i mva.-svindel og ta forholdsregler for å motvirke dette.

I Norge har det historisk vært noe mindre vanlig med momskaruseller enn i EU, da det har vært betaling av import-mva. på grensen. Etter at reglene ble endret her til at import-mva. i stedet oppgis og nulles på mva.-meldingen, kan risikoen for at momskaruseller utføres i Norge ha økt de siste årene⁹.

Hva gjøres fra myndighetsnivå for å redusere risikoen?

I EU, der svindelproblemet har vært større, har flere av landene også kommet

lenger i å sette i gang preventive tiltak. Ett av de mer effektive tiltakene har vært innføring av sanntidsrapportering til skattemyndighetene og e-faktura.

Estland var tidlig ute med tilsvarende tiltak i hhv. 2014 og 2019. Reduksjonen i avgiftsgapet ble her estimert til rundt 35 % allerede i innføringsåret¹⁰. Finland har også truffet målrettede tiltak for å redusere avgiftsgapet, hvor avgiftsgapet ble redusert fra ca. 7 % for ti år siden¹¹ helt ned til 0,4 % i 2021¹². Vi ser altså at myndighetenes tiltak hjelper. Reduksjonen ble her oppnådd gjennom en bred innsats med blant annet innføring av e-faktura og sanntidsrapportering, strengere kontrolltiltak – herunder økt kontroll av registrene, økt bruk av dataanalyse, økt innsats for forbedret skattemoral mv¹³. Finland har også prioritert å beholde

Europas laveste grenser for revisjonsplikt¹⁴.

Innføring av et grenseoverskridende digitalt rapporteringssystem innad i EU, basert på e-fakturering, diskuteres nå i EU-rådet. Her i Norge utredes for øyeblikket også innføring av obligatorisk e-faktura.

Motvirkning av svindel ligger allerede høyt på agendaen hos myndighetene. Revisorforeningen er kjent med at Økokrim blant annet har fått doblet sine budsjetter i perioden 2020–2025 og vil fremover få overført oppgaver på området fra enkelte av politidistriktene. Støre-regjeringen varslet nylig også ytterligere 90 millioner i økte budsjetttilskudd på området for økonomisk kriminalitet generelt.

Økningene har imidlertid kommet i stor grad i det etterforskende organ. For kontrollorganet derimot (Skatteetaten) var den nylig avgåtte skattekrimsjefen

¹⁰ [vat-gap-full-report-2020_en.pdf \(europa.eu\)](#) – se side 94

¹¹ [study and reports on the vat gap in the eu-28 member-KP0621116ENN.pdf](#)

¹² [VAT Gap - European Commission \(europa.eu\)](#)

¹³ [Skatteforvaltningens år 2022 - vero.fi](#) og [Skatteforvaltningens ansvarsrapport 2022 \(vero.fi\)](#)

¹⁴ [Revisionsplikten i Norden - så skiller vi oss från övriga EU | Balans \(tidningenbalans.se\)](#)

senest i sommer ute og advarte om at kontrollnivået hos skattekantorene er kritisk lavt¹⁵.

Av overnasjonale tiltak har Europol og CEPOL intensivert trening og sam-ordning av politi- og skattemyndigheter for å bekjempe moms karuseller¹⁶.

Deling av informasjon og felles etterforskning av grenseoverskridende svindelnettverk mellom EU-landene er også innført av EU-kommisjonen¹⁷. Eurofisc lar også skattemyndigheter dele informasjon om mistenkelige transaksjoner i sanntid¹⁸. Som utenforland i EU-sammenheng har ikke Norge nødvendigvis direkte innpass i de fleste av tiltakene, men gjennom avtale med EU om administrativt samarbeid for å bekjempe merverdiavgiftsvindel, samt nordisk samarbeid (Nordisk Agenda), får vi også dra nytte av dette.

Endringer betyr ikke nødvendigvis en økning i byrder

Beskyttelsen av samfunnet mot kriminelle vil kunne føles byrdefullt for seriøse aktører, ved at både kontrollaktiviteten øker og nye rutiner og systemer påtvinges. Selv om det er mulig å gjøre medisinene verre enn sykdommen, er det også mulig å innføre tiltak som ikke øker administrasjonsbyrden for de næringsdrivende.

Et godt eksempel på det er e-faktura som ble innført på frivillig basis for noen år siden, og gir muligheter for besparelser ved å standardisere dataene i virksomheten. Et pilotprosjekt hos et større entreprenørfirma viste besparelser på ca. 50 MNOK ved å ta i bruk e-fakturaformatet allerede fra anskaffelsesprosessen. Også på bærekraftsområdet vil digitalisering av dataene på standardisert format kunne gi effektivitetsgevinster.

15 [Interne dokumenter i Skatteetaten varsler om lavt kontrollnivå – Dokumentar \(nrk.no\)](#)

16 Se f.eks [3015/2024/WEB «Investigation Admiral - A joint investigative approach to combat MTIC fraud.» | CEPOL \(europa.eu\)](#)

17 [Fight against VAT fraud - European Commission \(europa.eu\)](#)

18 [EUROFISC - A multilateral warning system of the Member States for combating VAT fraud \(europa.org\)](#)

For revisor ser vi allerede at de nye SAF-T-filene kan benyttes til å effektivisere revisjonen ved at dataene kommer i standardisert format.

Hvordan kan selskapet oppdage risiko?

Underleverandør-risiko

Nedenfor følger noen typiske røde flagg man bør være oppmerksom på overfor underleverandører. Opplistingen er på ingen måte uttømmende, og er ikke i seg selv nok til å bedømme transaksjonen som mistenkelig. Men hvis den går som en and, og kvakker som en and, så bør man kanskje gå på fuglejakt:

- **Kjennskap til leverandøren og kjøperen**
 - Er det en ny leverandør for selskapet?
 - Er leverandøren nyoppstartet, ikke kjent i bransjen fra før, eller har unormal rask stigning i omsetningstall?
 - Kommer det et veldig godt tilbud fra en ny leverandør omtrent samtidig som en ny kjøper er villig til å betale godt for samme produkt?
- **Personene bak**
 - Har personene bak selskapet bakgrunn fra den aktuelle bransjen?
- **Leverandørens adresser mv.**
 - Leverandørens adresse er uvanlig (for eksempel kontorhotell eller hjemmeadresse).
 - Hjemmeside og/eller epostadresse fremstår amatørmessig eller er knyttet til annet selskap.
- **Registreringsforhold**
 - Leverandøren er ikke registrert for mva. i Norge eller i utlandet.
 - Formålet med virksomheten ifølge Brønnøysundregistrene stemmer ikke overens med hva som faktisk utøves, eller formålet er beskrevet svært generelt, uklart eller vagt.
- **Pris og avtalevilkår:**
 - Leverandøren tilbyr varer til priser som avviker (vesentlig) fra markedsprisen.

- Leverandørens leveringsbetingelser er unormale for bransjen.
- Leverandøren angir at betalingen skal skje til en annen virksomhet eller til bankkonto i utlandet.
- **Leveringsfasen**
 - Varene blir levert fra en annen virksomhet enn avtaleparten, uten at det er opplyst om i forkant.

Andre forhold

Interne undersøkelser i eget selskap

Har selskapet ditt hyppige utskiftninger av underleverandører, enten i nærmeste ledd eller i leddene under, kan dette være tegn på at man bør foreta nærmere undersøkelser internt. Særlig hvis utskiftningene skyldes unormalt høy grad av konkurser i underliggende ledd.

Bruk av verktøy

Det er også kommet gode verktøyer på markedet, som Enin og Strise, som kan benyttes for å foreta bakgrunnssjekk på leverandøren.

Hvem vinner?

Også i Norge må det antas at det svindles med mva. med større beløp. Det blir interessant å se hvilke virkemidler norske avgiftsmyndigheter tar i bruk for å redusere eller eliminere tapet. Ser man til Finland, var eksempelvis kombinasjonen av blant annet økt bruk av IT- og data-analyse, samt sanntidsreportering, effektive virkemidler. Etter vårt syn bør avgiftsmyndighetene se hen til andre land i Europa for å undersøke om tilsvarende tiltak bør innføres her. Samtidig må man også ta hensyn til at de aller fleste næringsdrivende er seriøse aktører, og allerede har store administrative byrder som ikke bør økes.

For selskapene blir det sentralt aktivt å søke å dra nytte av eventuelle endringer som innføres. Det er også viktig å være aktsom særlig i innkjøpsfasen for å unngå risiko for å bli ufrivillig involvert i en mva.-svindel.